

פרשה וטבעה

שעווה

"קחו ומזרת הארץ בכליכם... מעט צרי ומעט דבש נכאת ולט בטנים ושקדים" (מג,יא).

"מחיר בית מרקחת"

בעלון "שבת בשבתו" בפרשת מקץ תשע"ג (גיליון 1453) עסקתי בזהות הבוטנים שנשלחו על ידי יעקב כמנחה ליוסף. הצעתי שכל המוצרים במנחה היו בעלי ערך רפואי ולכן מחירים היה "מחיר בית מרקחת". המשכתי בקו מחשבה זה גם בשנת תשע"ו (גיליון 1602) ביחס לדבש דבורים ובטור זה נפנה ל"נכאת" שכנראה גם להם יש ערך רפואי. אונקלוס מתרגם את "נכאת" ל"שעף" שהוא שעווה וכפי שמתרגם רש"י בפירושו השני: "נכאת - כל כנוסי בשמים הרבה קרוי נכאת וכן (מ"ב כ"ג), 'יראם את כל בית נכתי, מרקחת בשמיו, ואונקלוס תרגמו לשון 'שעווה'. ההצעה לראות ב"נכאת" בפסוק שבו פתחנו שם כולל למיני בשמים מסתברת פחות לאור כך שצרי ולט שהם בשמים נמנו בנפרד. ייתכן שהופעתם של הדבש והנכאת בסמיכות קשורה למקורם המשותף כמצריי כוורת.

קלה לעיצוב

שעווה היא שם כולל לקבוצת תרכובות אורגניות בעלות מבנה כימי המתאפיין בשרשראות ארוכות. השעווה מוצקות ודוחות מים (הידרופוביות) אך מתרככות בטמפרטורות נמוכות יחסית וצורתן ניתנת לעיצוב בקלות (מסיבה זו משמשת השעווה כחומר גלם במזיאונים המציגים דמויות של "מפורסמים").

השעווה הן משלושה מקורות:

א. מקור מינרלי (בעיקר נפט) כדוגמת הפרפין שהוא חומר הגלם העיקרי בתעשיית הנרות.

ב. מקור צמחי. השעווה הצמחית החשובה ביותר מבחינה כלכלית היא שעוות קרנובה (Carnauba wax) שמקורה במין עץ דקל הגדל רק בצפון מזרח ברזיל. שעווה זו משמשת כתוסף מזון, כשכבת גימור מבריקה ("וקס") למוצרים שונים (למשל רכבים, כלים, רהיטים ומרצפות), ציפוי מוצרי נייר ועוד.

ג. שעוות המיוצרות בגופם של בעלי חיים. בעלי חיים רבים מפרישים שעוות בעלות תפקידים שונים ומבנה כימי מגוון. למינים רבים של כנימות מגן מעטה עשוי שעווה. סוג נוסף של שעווה מן החי הוא הלנולין, חומר המופק על ידי זיקוק מהשומן המכסה את פרוות הכבשים. הלנולין משמש כבסיס לתרופות ומוצרים קוסמטיים שונים, בשל יכולתו להיספג בקלות בעור. שעווה נוספת מעולם החי, המשמשת לקוסמטיקה ולנרות, היא זו המופקת מהלווייתן הקרוי ראשתן. גם אוזן האדם מייצרת שעווה, אולם בכמויות קטנות מאוד, וכמובן אין לה שימוש מסחרי.

דונג דבורים

השעווה המוכרת ביותר שמקורה בבעלי חיים היא הדונג המופרש על ידי דבורי הדבש. בספרות חז"ל השעווה נחשבת לפסולת הדבש (שבת כ"ב), ואכן הדונג הוא מוצר לוואי של תעשיית הדבש. במכוורת המודרנית מתקבל

דונג משכבות החותמות את תאי הדבש ומוסרות בתהליך רדיית הדבש, ומחלות ישנות שהוצאו משימוש. במצרים העתיקה השעווה שימשה לאטימה של קמעות ומאוחר יותר לציפוי טקסטים כתובים על לוחות. השתמשו בשעווה לצורך קיבוע צבעים בבניית סירות וספינות. תערובת שעווה עם שחק אבנים שימשה להדבקת להבי סכינים לידיות. השעווה שימשה גם להכנת תרופות וככל הנראה לא השתמשו בה בתקופה זו למאור.

בתקופות מאוחרות יותר השימוש העיקרי בדונג היה לצורך ייצור נרות. לדונג יתרון על שעוות ממקור מינרלי כמו פרפין משום שטמפרטורת ההתכה שלו גבוהה יותר ובכך נמנעים טפטוף ונזילת השעווה שאינה בוערת. היתרון בשעוות מינרליות הוא מחירן הנמוך בהשוואה לדונג דבורים. אפשר לייצר נרות מדונג בכל רמת ניקיון, אך המזהמים המוצקים (למשל חלקי גוף של דבורים) עולים עם הדונג ומצטברים בפחילה וחוסמים את המשך מעבר הדונג. לכן, על מנת להשיג נר הבוער יפה, יש להשתמש בדונג נקי ככל האפשר. כמויות קטנות של דונג משמשות בתעשיית המזון לציפוי מוצרים כיוון שהוא יוצר שכבה אטומה ומבודדת ואינו מורגש כאשר נבלע עם המזון.

קרדית אבק הבית

שימושים רפואיים

לשימוש בדונג ברפואה היסטוריה ארוכה ובעיקר בשילוב עם דבש. לדונג תכונות אנטי בקטריאליות. הוא שימש ומשמש כבסיס לתרופות ולתכשירים קוסמטיים כמו קרמים, סוגים מסוימים של שפתונים וייצור משחות רפואיות. במרשתת מופיע מרשם טבעי למניעת "קדחת השחת" (נזלת אלרגית) המבוסס על דונג. "קדחת השחת" היא תגובה אלרגית נפוצה מאוד לביצי החרק המיקרוסקופי קרדית אבק הבית (ראו בתמונה) הנישאים על גרגרי האבק, אבקת פרחים, חלקיקי עובש ורוק בעלי חיים. תלות בחומרת המחלה מומלץ ללעוס חלת דבש ואם אפשר טוב יותר ללעוס את לוחות הדונג החותמות את תאי הדבש. בליה ברירה ניתן להסתפק בכך דבש בכל ארוחה.

הדבורים מוסיפות לדונג המשמש לבניית חלות הדבש חומר המונע התפתחות תגובות אלרגיות, אסטמה, סינוסיטיס ועוד. הדונג מכיל תרכובות מועילות נוספות המהוות חלק מהפרופוליס. ייתכן שגם תוצר כוורת זה נקרא על ידי הקדמונים שעווה. הפרופוליס הוא תערובת הנאספת על ידי דבורים ומורכבת בעיקרה משרף עצים, דונג ורוק של הדבורה האוספת. בין שאר כינויי הפרופוליס מכונה גם "האנטיביוטיקה של הטבע". הפרופוליס נמצא בשימוש בידי האדם עוד מימי מצרים העתיקה, יוון ורומא כתרופה, כחומר דבק ואיטום לכלים ולחניטה משום שהוא מונע ריקבון.

לתגובות ורישום לקבלת מאמרי צמחים ובעלי חיים על פי סדר הדף היומי: raananmoshe1@gmail.com

וְלֶךְ עֲשִׂיתָ שֵׁם גָּדוֹל
וְקָדוֹשׁ בְּעוֹלָמְךָ.
וְלַעֲמֵךְ יִשְׂרָאֵל עֲשִׂיתָ
תְּשׁוּעָה גְדוֹלָה וּפְרָקָן כְּהַיּוֹם הַזֶּה.